

‘Ali ibn Abi Ṭalibs mord i Kufa: historisk och teologisk analys

Mordet på ‘Ali ibn Abi Ṭalib (d. 40/661), den fjärde rättleda kalifen och en av islams mest centrala gestalter, utgör en av de mest avgörande händelserna i den tidiga islamiska historien. Händelsen inträffade i Kufa, den dåvarande huvudstaden för hans kalifat, och markerade slutet på en period präglad av politiska konflikter, inbördeskrig och teologiska brytningar. Mordet utfördes av ‘Abd al-Rahman ibn Muljam, en medlem av den framväxande kharijitiska rörelsen, vars ideologiska motstånd mot ‘Ali hade fördjupats efter slaget vid Siffin och den efterföljande skiljedomen (tahkim).

Politiska och religiösa förutsättningar

Efter mordet på Othman ibn ‘Affan och ‘Alis efterföljande val till kalif hamnade den muslimska gemenskapen i en djup politisk kris. Konflikten med Mu‘awiya ibn Abi Sufyan, guvernör i Syrien, kulminerade i slaget vid Siffin (37/657). När ‘Ali accepterade skiljedom för att undvika fortsatt blodspillan uppfattade en grupp av hans tidigare anhängare detta som ett avsteg från Guds exklusiva domsrätt. Dessa kom att kallas kharijiter (al-khawarij), och deras teologiska hållning — att varje människa som begår en ”stor synd” (kabira) blir otrogen (kafir) — ledde dem till att betrakta ‘Ali som avfälling.

‘Ali ibn Abi Ṭalibs mord i Kufa: historisk och teologisk analys

Enligt al-Ṭabari var det i denna miljö av politisk fragmentering och religiös radikaliserings som beslutet att mörda ‘Ali växte fram. Ibn Muljam och två andra kharijiter svor att döda ‘Ali, Mu‘awiya och ‘Amr ibn al-‘Ās samtidigt, i syfte att ”rena” umman från vad de ansåg vara tyranni och avfall. Endast mordet på ‘Ali lyckades.

Mordet i Kufa

Morgonen den 19 Ramadan år 40 AH (24 januari 661 CE) gick ‘Ali till moskén i Kufa för att leda gryningsbönen. Enligt Ibn Kathir och al-Ṭabari gömde sig Ibn Muljam nära ingången och högg ‘Ali i huvudet med ett förgiftat svärd när kalifen trädde in. Slaget var dödligt, och ‘Ali avled två dagar senare. Hans sista ord, enligt flera källor, uttryckte både gudsfruktan och en uppmaning till rättvisa: han instruerade sina söner att behandla mördaren rättvist och att inte utöva kollektiv vedergällning.

‘Alis död skapade ett maktvakuum som snabbt fylldes av Mu‘awiya, vilket markerade början på det umayyadiska kalifatet. Händelsen blev också en central punkt i den shiitiska traditionen, där ‘Ali betraktas som martyr (shahid) och som den rättmätige ledaren vars liv och död symboliserar kampen mot orättvisa.

Teologiska och historiska tolkningar

Klassiska sunnitiska och shiitiska källor är överens om de grundläggande händelseförloppen, men skiljer sig i sina teologiska tolkningar. Sunnitiska historiker som al-Ṭabari och Ibn Kathir framställer mordet som en tragisk konsekvens av politisk extremism och splittring inom umman. Shiitiska källor, såsom al-Mufid och senare traditioner, betonar ‘Alis gudomligt sanktionerade ledarskap och ser mordet som en del av en större historisk orättvisa riktad mot Ahl al-Bayt.

Modern forskning, representerad av exempelvis Wilferd Madelung, framhåller att mordet inte kan förstås isolerat från de djupa strukturella konflikter som präglade den tidiga muslimska staten. Madelung betonar att ‘Alis politiska ideal — baserade på jämlikhet, rättvisa och motstånd mot nepotism — stod i skarp kontrast till de maktstrukturer som växte fram under Umayyaderna.

Slutsats

Mordet på ‘Ali i Kufa var inte enbart en individuell tragedi utan en händelse som formade islams politiska och teologiska utveckling. Det markerade slutet på den rättledda kalifatperioden och inledde en ny epok av dynastiskt styre. Samtidigt blev ‘Alis död en symbol för rättfärdighet, martyrskap och kampen mot extremism — teman som fortsätter att prägla muslimsk teologi och historia.

Källor (urval)

Klassiska källor

- al-Ṭabari, *Tarikh al-rusul wa-l-mulūk*, vol. 4-5.
- Ibn Kathir, *al-Bidaya wa-l-nihaya*, vol. 7.
- al-Jalalayn, *Tafsir al-Jalalayn* (relevant för teologiska referenser).
- al-Mufid, *al-Irshad*.

Moderna akademiska verk

- Madelung, Wilferd. *The Succession to Muhammad*. Cambridge University Press, 1997.
- Hinds, Martin. "Kūfa and the Political Development of Early Islamic Society".
- Donner, Fred M. *The Early Islamic Conquests*. Princeton University Press, 1981.